

УДК 373.543:94(477.74)

Караманіш Олена Миколаївна (1973 р.н.). Закінчила історичний факультет Одеського національного університету ім. І.І.Мечникова в 1997 р. Провідний спеціаліст Державного архіву Одеської області. Аспірантка кафедри нової і новітньої історії ОНУ. Тема кандидатської дисертації: "Грецька діаспора Півдня України в XIX – на початку ХХ ст.".

Грецьке Родоканакієвське дівоче училище

У статті на основі архівних матеріалів розглянутий процес створення в Одесі Родоканакієвського дівочого училища, найбільшого грецького навчального закладу на Півдні України, а також його діяльність у період з 1872 по 1916 рр.

In this article the author examines the process of creation the Rodokanakievsky girl school (the biggest Greek school on the South of Ukraine) and the activity of this school from 1872 until 1916. The article was written on the basis of the archive documents.

Від самого початку існування Одеси, в місті проживало чимало емігрантів із Греції, діяльність яких внесла певний колорит в економічну, соціальну картину Півдня України. Вивчення багатоаспектної діяльності грецької громади Одеси сьогодні є найважливішим напрямком, що дозволяє заповнити прогалини в історії міста, з'ясувати вплив історичних подій на подальший розвиток усього регіону.

Донедавна дослідження в галузі етнічної історії були непопулярні, що зумовило недостатній рівень розробки історії грецької громади Одеси в українській історіографії.

У грецькій історичній літературі окремі питання діяльності греків в Одесі найбільш повно розкриті в працях К.Г.Авгітідіса. В одній з його монографій розглядається історія грецьких навчальних закладів міста, серед яких певна увага приділена і Родоканакієвському дівочому училищу [1].

Використовуючи матеріали фондів Державного архіву Одеської області, деякі з яких не були опубліковані раніше, автор намагався відтворити історію створення й діяльності Родоканакієвського дівочого училища, а також його роль у житті грецької громади міста.

Одеські греки з моменту оселення в Одесі активно займалися культурною і просвітительською діяльністю. З метою збереження національної культури й мови вони створювали спеціальні школи та училища для грецької молоді. У порівнянні з іншими містами Північного Причорномор'я, де існували грецькі гро-

мади, в Одесі знаходилася найбільша кількість грецьких національних навчальних закладів, однак вони були розраховані виключно на чоловічу частину громади. Перше дівоче училище для дітей грецьких емігрантів було засновано в Одесі в 1821 р. за розпорядженням Новоросійського генерал-губернатора А.Ф.Ланжерона, але вже через рік воно припинило своє існування. Наступна спроба створити грецьке жіноче училище мала місце майже через 50 років.

У 1871 р. в Одесі було засновано Грецьке благодійне товариство, що надавало фінансову допомогу малозабезпеченим грекам, а також організовувало культосвітні заходи. Відповідно до первого пункту статуту товариства, його метою була підтримка й поліпшення стану діючих у місті грецьких навчальних закладів, а також створення нових [2]. Ще до заснування Грецького благодійного товариства 20 грудня 1870 р. члени грецької громади створили комісію, що повинна була розглянути питання про створення грецького жіночого училища. До складу комісії, головою якої стала С.Ралі, увійшли: А.Параскєва, Г.Маразлі, А.Заріфі, К.Кондопуло й ін. [3]. Створення благодійного товариства прискорило роботу цієї комісії.

У жовтні 1872 р. голова Грецького благодійного товариства Ф.Родоканакі звернувся до попечителя О д е с ь к о г о н а в ч а л ь н о г о о к р у г у С.П.Голубцова з проханням про створення в Одесі жіночого навчального закладу II розряду. 23 жовтня

1872 р. було отримано дозвіл попечителя на відкриття грецького дівочого училища [4], а 27 листопада окружний інспектор Дабіто затвердив навчальний план [5].

5 листопада 1872 р. відбулося відкриття й освячення училища. Утримувалося воно за рахунок Грецького благодійного товариства, яке щорічно надавало для цього кошти в сумі 2000 крб. сріблом. Фінансову допомогу здійснювало також грецьке комерційне училище. Крім того, в бюджет училища йшла плата за навчання і приватні пожертвування представників грецької громади міста.

Незабаром після відкриття грецького дівочого училища грецька молодь міста здійснила театральну постановку трагедії “Арістодімос”, увесь збір від продажу квитків, що склав 194 крб., був використаний для потреб училища.

Спочатку грецьке дівоче училище розміщалося в будинку Маврокордато. Орендна плата за приміщення, що наймалися, складала 1100 крб. на рік. Через рік після відкриття кількість учениць збільшилася до 95 осіб, і виникла потреба у розширенні площини училища. У новому навчальному році були орендовані ще три кімнати в тому ж будинку, після чого орендна

плата збільшилася на 400 крб. [6].

2 червня 1874 р. на загальних зборах Грецького благодійного товариства виступив Ф.Родоканакі і відзначив, що приміщення, в яких розміщується училище, “не в змозі умістити усіх бажаючих і, отже, необхідно будувати нову будівлю” [7]. Пропозиція Ф.Родоканакі одержала схвалення товариства, і після тривалого обговорення було запропоновано здійснити будівництво на території, яка належала грецькій церкві Св. Трійці.

У вересні 1873 р. Грецьке благодійне товариство надіслало прохання Архієпископу Одеському й Херсонському Димитрію про дозвіл побудувати в церковній огорожі будинок для грецького дівочого училища, на що 18 вересня була отримана така резолюція: “Дозволити побудову будинку для училища на церковній землі, за умови щоб земля ні в якому разі не була відчужувана від церкви, і будинок, побудований на ній, не міг стати власністю приватної особи, а залишався б у випадку закриття чи переміщення училища – власністю церкви, хоча доход його використовувався б відповідно до бажання товариства на благодійні цілі, за розпорядженням самого товариства” [8].

Закладення будинку було присвячено приїзду в Одесу грецької королеви Ольги. Спочатку планувалося побудувати училище на розі Катерининської та

Успенської вулиць, там же відбулося закладення фундаменту, але пізніше виявилося, що на цьому місці не можна умістити всі необхідні будівлі (училище, дитячий садок, господарські приміщення), тому будівництво було перенесено на ріг Катерининської та Троїцької вулиць [9].

Після вирішення питання про місце майбутньої будівлі грецьке товариство зіткнулося з проблемою фінансування будівництва. За попередніми підрахунками на спорудження будинку училища необхідна була значна сума, 45-50 тис. крб., у той час як грецька громада мала у своєму розпорядженні резервний фонд у 10-13 тис. крб. Для того, щоб зібрати необхідну суму, було запропоновано провести позику серед членів громади, однак ця пропозиція не зустріла підтримки більшості грецького товариства. Через певний час ситуація розв'язалася несподіваним чином: витрати на будівництво у розмірі 40000 карбованців узяв на себе Ф.Родоканакі [10]. На загальних зборах Грецького благодійного товариства, що відбулися 2 червня 1874 р., було прийняте рішення увічнити пам'ять мецената, присвоївши училищу його ім'я, а також установивши погруддя Ф.Родоканакі у вестибюлі будинку.

Після того як були знайдені кошти, будівництво пішло швидкими темпами – фундамент будинку був закладений 11 липня 1874 р., а у вересні того ж року будівництво училища було вже закінчено.

2 червня 1875 р. відбулося урочисте відкриття Грецького Родоканакієвського дівочого училища. Двоповерховий кам'яний будинок мав 15 кімнат: 7 з них призначалися для молодших і старших класів, 2 – для дитячого садку, 1 – для рукоділля, дві кімнати займала начальниця училища, а інші відводилися під приймальню та гардероб. Крім того, у флігелі були розташовані квартири для вчительок, а також канцелярія.

Грецьке Родоканакієвське училище відвідували не тільки діти греків Одеси, але й приїжджі з Бессарабії, Приазов'я та інших місць їх компактного проживання, крім того, в училищі вчилися росіянки, француженки, сербіянки та ін. Навчання було платним і становило в середньому 36 крб. на рік, однак розмір оплати залежав від фінансових можливостей родин учнів. Дівчатка з тих родин, що не могли сплачувати за навчання, вчилися безкоштовно [11].

У 1879 р. при Грецькому Родоканакієвському училищі був відкритий фребелевський дитячий садок, який став першим дитячим садком в Одесі. Уперше навчально-виховний заклад такого типу був заснований у 1840 р. у Тюрінгії відомим педагогом Фребелем, який вперше почав здійснювати навчання

дітей у самому ранньому віці. У дитячому садку діти здобували знання в процесі гри, занять з так званими “фребелевськими дарунками” – різnobарвними кулями, кубиками, дощечками та іншими предметами, багато часу приділялося також ліпленню з глини й малюванню. Крім того, Фребелль велику увагу приділяв підготовці на спеціальних курсах викладачок для дитячих садків. Система німецького педагога набула великого поширення у світі. Перший фребелевський дитячий садок у Росії було відкрито у 1873 р. у Санкт-Петербурзі, і з середини 70-х років вони з'являються у Москві, Києві, Одесі та й інших містах. Дитячий садок, створений при Грецькому Родоканакієвському училищі, відрізнявся від інших дитячих садків тим, що багато дітей відвідували його безплатно, за рахунок коштів, наданих Грецьким благодійним товариством. В інших же містах Росії вони призначалися лише для дітей заможних батьків. Крім того, дитячий садок при грецькому училищі був створений за зразком садків, які діяли при жіночих училищах у Греції.

Дитячий садок займав простору кімнату на першому поверсі училища, внутрішня її обстановка відповідала шкільній: столи з лавами, чорна дошка, рахівниця, принадлежності для малювання і писання, різні матеріали для роботи, “фребелевські дарунки”. На рік дитячий садок відвідувало близько 30 дітей віком від 5 до 7 років, в основному вони були грецького походження. Плата за відвідування складала до 36 крб. на рік, причому сплачували тільки заможні родини. Заняття в дитячому садку здійснювали виховательки, що одержали фахову освіту на фребелевських курсах в Афінах, у Берлінській Фребелевській школі та інших містах Європи. За допомогою наочних приладів діти вивчали арифметику, зоологію і церковну історію, після досягнення 6-ти річного віку їх навчали читанню за допомогою “рухливих” букв, а потім і книг. Діти регулярно займалися гімнастичними вправами, танцями, грали в різні ігри. Велика увага приділялася розвитку у дітей творчих здібностей [12]. Правління Родоканакієвського грецького дівочого училища підтримувало постійний зв'язок з Фребелевським товариством у Санкт-Петербурзі. У в е р е с н і 1896 р. на виставку, проведену на честь 25-річчя Фребелевського товариства, були направлені різноманітні роботи, виконані вихованцями дитячого садка.

Курс навчання в Родоканакієвському дівочому училищі складав 9 років. Протягом першого року

навчання діти займалися у фребелевському дитячому садку, потім переходили в підготовче відділення, де перші півроку заняття також велися за фребелевською системою, поступово ускладнюючись. З третього року курс навчання для дівчат відповідав програмі народних училищ. До закінчення училища учениці одержували всі необхідні знання: вільно володіли грецькою, російською, французькою мовами, знали основи історії, географії, фізики, арифметики, крім того, дівчат навчали рукоділлю, шиттю, танцям і т.п.

Усі предмети в училищі читалися грецькою мовою, виключення становили російська мова, російська історія і географія Росії [13]. Штат викладачів у Грецькому Родоканакієвському училищі з кожним роком розширювався. У 1872–1873 навчальному році заняття в училищі проводили Е. Ніколайді й А. Смірнопуло, що викладали грецьку, російську й французьку мови, краснопис і арифметику. У 1879–1880 р. кількість викладачів зросла до 15 осіб [14], а в 1911–1912 р. їх кількість збільшилася до 19 [15].

При училищі була своя бібліотека, у якій зберігалася книги з усіх предметів, що вивчалися в училищі, а також велика кількість творів художньої літератури. Бібліотека постійно поповнювалася за рахунок коштів, виділених Грецьким благодійним товариством, а також книг, подарованих Товариством для поширення грецької освіти і науки. В 1896 р. книжковий фонд бібліотеки нараховував 249 томів, а в 1914 р. – 1705 [16].

Грецьке Родоканакієвське дівоче училище було одним із кращих навчальних закладів міста, тому число бажаючих одержати в ньому освіту постійно збільшувалося. У 1874 р. кількість учнів в училищі, включаючи і дитячий садок, становила 112 осіб [17], в 1914 р. училище відвідувало вже 255 чол. По закінченні курсу навчання випускниці одержували диплом відповідного зразка.

Таким чином, історія Грецького Родоканакієвського училища нероздільно пов'язана з розвитком грецької громади Одеси. Училище проіснувало понад 40 років, і за цей період освіту тут одержало більше 10 тис. вихованок. Багато хто з них, закінчивши навчання, поверталися в училище, вже як викладачі, наприклад, О. Феодоріді, О. Амбатьєлло, Л. Вассопуло та ін. Викладачами училища були: настоятель грецької церкви Св. Трійці Архімандрит Ангел Пефані, афінська феміністка Калірон Парена, Афіна Кіпріаді, Марія Зерву та інші представники грецької діаспори, відомі в Одесі та за її межами.

Література

1. Αυγητίδης Κ.Γ. Τα ελληνικά εκπαιδευτικά ιδρύματα της Οδησσού (1816-1936). – Αθήνα – Γιάννινα: Δωδώνη, 2000.
2. Устав Одесского Греческого Благотворительного Общества. – Одесса: Тип. Ульриха и Шульце, 1871. – С. 1.
3. Державний архів Одеської області (далі – ДАОО), ф. 764, оп. 1, спр. 1, арк.17-17 зв.
4. ДАОО, ф. 316, оп. 2, спр. 128, арк. 2.
5. Ibid., оп. 1, спр. 151, арк. 11.
6. Αυγητίδης Κ.Γ. Вказ. праця. – С. 64.
7. Ibid. – С. 66.
8. ДАОО, ф. 765, оп. 1, спр. 7, арк. 78-78 зв.
9. Греческая церковь Св. Троицы в Одессе. – Одесса: Тип. Е. Хрисогелос, 1908. – С. 36.
10. Αυγητίδης Κ.Γ. Вказ. праця. – С. 69.
11. Ibid. – С. 76.
12. ДАОО, ф. 765, оп. 1, спр. 10, арк. 247 зв.
13. Ibid., арк. 263 зв.
14. Ibid., ф. 765, оп. 1, спр. 3, арк. 49 зв.
15. Ibid., спр. 4, арк. 1-2.
16. Ibid., спр. 10, арк. 3.
17. Αυγητίδης Κ.Γ. Вказ. праця. – С. 74.

Стаття надійшла до редколегії 05.03.2001